

MUALLIFLIK SHARTNOMASINING HUQUQIY VA MOLIYAVIY ASOSLARI

Maxmudova Nozima Yusuf qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti talabasi

Email: nozimamaxmudova55@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15166999>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 05- Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 07-Aprel 2025 yil

KEYWORDS

Mualliflik shartnomasi, nashriyot, mualliflik huquqi, gonorar, subsidiar huquqlar, moliyaviy shartlar.

ABSTRACT

Maqola mualliflik shartnomasining asosiy jihatlarini, uning muallif va nashriyot o'rtasidagi huquqiy aloqalarni qanday tartibga solishini tahlil qiladi. Shartnoma tuzishda mualliflik huquqlaridan tortib, nashriyotning majburiyatlari, moliyaviy shartlar, subsidiar huquqlar va nizolarni hal qilish tartibiga qadar bir qancha muhim jihatlar yoritiladi. Bu maqola mualliflik shartnomasining tuzilishiga oid muhim masalalarni tushuntirib, shartnoma taraflarining huquqiy manfaatlarini himoya qilishda muhim qismlarini ko'rsatadi

Mualliflik shartnomasi — bu asarini yaratish va nashr qilish jarayonida muallif va nashriyot o'rtasida tuziladigan huquqiy kelishuvdir. Ushbu shartnoma asar nashr etilayotganidan so'ng har ikki tomonning huquq va majburiyatlarini aniq belgilashga xizmat qiladi. Asarni yaratish jarayoni va undan keyingi nashr etish davrida kelib chiqadigan nizolarni hal qilish uchun muhim hujjat hisoblanadi.

Mualliflik Huquqlari va Nashriyotning Majburiyatlari

Shartnoma tuzishda eng asosiy — mualliflik huquqlarining kimga tegishli ekanligini aniq belgilashdir. Muallifi, yaratgan asariga nisbatan barcha mualliflik huquqlariga ega bo'lishi mumkin. Biroq, shartnoma orqali bu huquqlarni nashriyotga berish yoki ular bilan cheklash mumkin. Nashriyot esa, o'z navbatida, asarni nashr qilish, tarqatish, reklama qilish va boshqa maqsadlar uchun foydalanish huquqiga ega bo'ladi.

Nashriyotning majburiyatlari ham juda muhimdir. U asarni sifatli nashr etish, o'z vaqtida sotuvga chiqarish, reklama va boshqa marketing faoliyatlarini amalga oshirishdan javobgar bo'ladi. Shu bilan birga, muallifning asar tahririga ham qatnashish huquqi saqlanadi. Tahrir jarayonida muallif nashriyotning o'zgartirishlarini tekshirib, ularga o'z fikrini bildirish huquqiga ega.

Moliyaviy Masalalar va Gonorar

Shartnomaning moliyaviy jihatlarini muhim ahamiyatga ega. Muallifga to'lanadigan gonorar miqdori va uning to'lov tartibi aniq belgilanishi kerak. Gonorar odatda sotilgan nusxalar soniga asoslanib to'lanadi, ammo ba'zi hollarda bir martalik to'lovlar yoki avanslar ham mavjud bo'ladi. Shuningdek, shartnomada muallifga to'lanadigan foiz miqdori va to'lovning qachon amalga oshirilishi haqida ma'lumotlar kiritilishi lozim.

Subsidiar Huquqlar va Ularning Ta'siri

Muallif asari uchun subsidiar huquqlar (film, serial, o'yin kabi qo'shimcha formatlar) muhim o'rin tutadi. Ushbu huquqlar ko'pincha nashriyotga berilishi mumkin, chunki ular muallif asarini kengroq auditoriyaga tarqatish va tijorlashtirish imkoniyatini yaratadi. Shartnomada bu huquqlarning kimga tegishli ekanligi va ularni qanday ishlatish haqida aniq ko'rsatmalar bo'lishi zarur. Bu jihatlar nashriyotning kengroq imkoniyatlar yaratishi va muallifning qo'shimcha daromad olishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Mualliflik shartnomasi — asarini yaratish va nashr qilishda muallif va nashriyot o'rtasidagi aloqalarni belgilovchi asosiy huquqiy hujjatdir. Bu shartnoma asarni yaratish, nashr etish, sotish va undan foydalanish jarayonlarini tartibga soladi. Shartnoma tuzishda barcha jihatlar — mualliflik huquqlaridan tortib, moliyaviy shartlar, subsidiar huquqlar va nizolarni hal qilish tartibigacha — aniq va to'liq ko'rsatilishi kerak. Bu esa har ikki tomonning manfaatlarini himoya qilish va asarning muvaffaqiyatli tarqatilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Mualliflik shartnomasi O'zbekistonda sanoatini rivojlantirishda, mualliflar va nashriyotlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda nashr qilish uchun muallif va nashriyot o'rtasida tuzilgan shartnoma, intellektual mulkni himoya qilish bo'yicha O'zbekistonning "Intellektual mulk to'g'risida"gi qonuni va "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonunga muvofiq tuzilishi lozim. Bu qonunlar asarlarning mualliflik huquqlarini himoya qilib, nashriyotlarning faqat nashr etish huquqini olishlarini ta'minlaydi, lekin asarning barcha boshqa huquqlari muallifda qoladi.

Shartnoma tuzishda muallifning moliyaviy manfaatlari ham hisobga olinadi. Gonorar miqdori va to'lov tartibi aniq belgilanishi kerak, shuningdek, avans to'lovlari va sotilgan nusxalar bo'yicha hisob-kitoblar ham shartnoma doirasiga kiritiladi. O'zbekistonda yosh ijodkorlar uchun, ularning huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyatga ega, shuning uchun shartnomada ijodiy erkinlik va nashriyot bilan ishlash shartlari aniq ko'rsatiladi.

Xalqaro bozorlarda nashr qilish uchun tarjima huquqlari, boshqa tillarda nashr etish va asarlarni boshqa formatlarda chiqarish imkoniyatlari ham shartnomada ko'rsatilishi zarur. O'zbekiston hukumati Xalqaro mualliflik huquqi shartnomasiga qo'shilganligi sababli, nashrini amalga oshirishda xalqaro huquqlarni hisobga olish zarur.

Shartnoma, shuningdek, muallif va nashriyot o'rtasidagi adolatli hamkorlikni ta'minlaydi. O'zbekistonda mualliflik shartnomalari orqali yosh ijodkorlar va nashriyotlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlar, huquqiy tartibni ta'minlashga xizmat qiladi va yana shuni ta'kidlash zarurki, hozirgi davrda O'zbekistonda mualliflik huquqi yaxshi yo'lga qo'yilmagan. Mualliflar o'z muallifligi uchun kerakli darajada moliyaviy qo'llab quvvatlanmaydi. Buning asosiy sababi mualliflar o'z huquqlarini yetarlicha bilmasligi va qonun doirasida ish yuritmagani sabab deyishimiz mumkin. Buning uchun O'zbekistonda ishlaydigan va amal qiladigan qonun va qoidalardan kelib chiqib mualliflarga o'z huquqlarini yetkazish hamda, televideniya, internet tarmoqlari orqali barchaga muallif kim va uni qanday huquqlari bor, mualliflik huquqini boshqaga qanday o'tkazish mumkin, muallif qanday qilib foyda qilish mumkin va boshqa jihadlarini to'liq yoritib berish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Intellektual mulk. Darslik. TDYU 2020
- 2... "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonun (20.07.2006)
3. Oxusov, M. (2020). Mualliflik huquqi va shartnomalar: Asosiy tushunchalar. Tashkent: Yangi Avlod
4. O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi, 2020. Mualliflik huquqlari va nashriyot qonunlari. Olingan: <https://www.intellectualproperty.uz>

